

УДК 342

**АНТРОПОЦЕНТРИЗМ У ДЕРЖАВНОМУ МЕХАНІЗМІ:
АНАЛІЗ СУЧАСНИХ ДОКТРИНАЛЬНИХ ПІДХОДІВ У ПРАВІ**

**ANTHROPOCENTRISM IN THE STATE MECHANISM:
ANALYSIS OF MODERN DOCTRINAL APPROACHES IN LAW**

Якимович Я.В.,

*аспірант кафедри конституційного права
та порівняльного правознавства
ДВНЗ «Ужгородський національний університет»*

Статтю присвячено аналізу поглядів сучасних науковців на визначення місця (стану) та статусу людини в державному механізмі. Основну увагу зосереджено на тематичному узагальненні підходів. Систематизацією підходів виділено підґрунтя антропоцентризму в державному механізмі, визначено поняття державного механізму та його правову складову частину, встановлено місце людини, її статусу, людського чинника, дискреційних повноважень і їх впливу на функціонування державного механізму.

Ключові слова: людина, державний механізм, взаємовідносини, людський чинник, статус державного службовця, дискреційні повноваження.

Постановка проблеми. Функціонування держави в сучасному світі зазнає змін, і перед ним постають нові виклики, багато з яких є результатом застарілих підходів до розуміння державного механізму, котрі часто застосовуються у сьогоднішньому функціонуванні. Бюрократична централізація, визначення службовців «гвинтиковими елементами» публічної влади та відповідне ставлення до них призводить до затримки та інших негативних наслідків у процесі розвитку держави. Відповіддю на цю проблему могло б стати запровадження належного децентралізованого менеджменту, що базується на гуманістичних основах і людському чинникові. Це дозволило б ефективно впроваджувати різноманітні зміни (реформи, інновації), оскільки основа будови базувалася б на первинному елементі будь-яких відносин, держави та права – людині. Однак для цього

потрібно переглянути стандарти старого світу та взяти до уваги новації сучасного бачення. Статтю спрямовано на дослідження цих поглядів, їхнього узагальнення та системного викладу.

Стан дослідження. Сучасною юридичною доктриною ще не було здійснено цілеспрямованого дослідження антропоцентризму в державному механізмі. Незважаючи на це, велика кількість науковців тією чи іншою мірою акцентують увагу на різноманітних аспектах людини в державному механізмі.

Основу цієї ідеї можна розглядати в працях В.С. Бігуна, А.М. Шейної та Н.Г. Діденка. Визначення державного механізму крізь призму людини досліджуються Ю.П. Лободою та Л.А. Горбенко. Проблему взаємовідносин між державою та людиною вивчали С.С. Чеботарьов, А.А. Єзеров, Г.М. Чумакова та ін. На визначення місця людини в державі вказували

Актуальні питання конституційно-правового статусу людини і громадянина

О.О. Чуб, А.С. Смілик, О.Я. Зубрицька та ін. Людський чинник у тих чи інших аспектах досліджували Н.К. Рашитова, Л.А. Пашко, Д.В. Вітер. Проблеми статусу (й аспектів, що впливають із неї), дискреційних повноважень і їх впливу на державну владу торкалися Н.В. Янюк, Н.О. Рибалка, О.П. Євсєєв, П.В. Романюк, О.М. Ботнаренко, Ю.Г. Барабаш, Ю.В. Данилюк, М.Є. Черкас та ін.

Метою статті є дослідження сучасних поглядів на антропоцентризм, його проявів і впливу на механізм сучасної держави.

Виклад основного матеріалу. Провівши аналіз наукової юридичної літератури, доктрину (у рамках дисертацій та авторефератів), пов'язану з антропоцентризмом у державній владі, умовно можна розділити на декілька тематик.

Створення ґрунту для визначення місця та ролі людини в державній владі здійснено на основі праць В.С. Бігуна, А.М. Шейної та Н.Г. Діденка. Крізь призму досліджень наводиться таке:

Держава – це людський феномен, що функціонує на основі повсякденної діяльності та в інтересах кожного громадянина. До цієї констатації приводить аналіз праці В.С. Бігуна, котрий, з одного боку, описує тенденції розвитку юридичної науки, що проходить шлях від державоцентризму до антропоцентризму, а з іншого – дефінує право людським феноменом, що твориться людиною та існує для неї [2, с. 13, 15]. Хоча це дослідження стосується напрямку людини та права, однак підходи (бачення), використані в ньому, на наш погляд, дозволяють у певних аспектах замінити «право» «державою». Таке моделювання ілюструє глибину (принаймні одну з її граней) місця людини (її тенденції та значення) в державному механізмі.

Право, за А.М. Шейною, функціонує на основі рівності, гідності, справедливості та свободи, внутрішньо

наповнює державу [35, с. 9]. Його реалізація ефективна тільки в демократії, котра сама є вимогою правового характеру. Лише демократія повною мірою сприяє розвитку особистості, становленню людини як вільного індивіда та свободі як невід'ємній соціальній цінності [35, с. 135–136].

Н.Г. Діденко визначає людину в державному механізмі через співвідношення «свободи» та «необхідності», баланс між людським чинником і публічними інтересами. Свобода (як для простої людини, так і для державного службовця будь-якого рангу – *Я. Я.*) не може виступати волею, що будується на сваволі потреб та інтересів однієї особи, а повинна співвідноситися з об'єктивними законами, тенденціями розвитку, потребами, інтересами іншої людини та суспільства загалом [9, с. 10–11]. Вагоме значення має достатній рівень свободи, особливо для процесу прийняття рішення, оскільки за відсутності належного рівня особа може бути неспроможною застосовувати елемент творчої функції, що призведе до втрат, пов'язаних із ефективністю самого рішення.

Наступна частина огляду юридичних доктринальних підходів нами систематизована згідно з критерієм предметності. Об'єднанням різних підходів можна виокремити спільні тематики, що визначають тенденції розвитку юриспруденції із досліджуваних нами проблем.

Розкриття державного механізму на основі антропоцентризму здійснюється через державотворчий і правовий підходи. Визначення держави в цьому контексті враховує ключове місце людини, її взаємодію з іншими людьми та діяльність, спрямовану на узгодження волі, задоволення потреб та інтересів (спілкування, встановлення правових зв'язків, пізнавально-практична діяльність). Згідно з Ю.П. Лободою, поняття «держави» – це елемент суб'єктивно-

об'єктивних відносин, що функціонує у формі колективних суб'єктів, які наповнені індивідами, має пізнавально-практичну діяльність, що виражає і реалізовує потреби колективів та індивідів [14, с. 12]. Л.А. Горбенко це поняття визначає правовою корпорацією, яка включає систему спілкування; громадян, які беруть участь у формуванні правових зв'язків; діяльність, спрямовану на узагальнення волі громадян [6, с. 186].

Правове наповнення механізму держави також виникає та реалізується суб'єктом права (фізичною особою) з урахуванням сумісності волі одного з волею багатьох, що власне є втіленням справедливості та проявом принципу професіоналізму. Цей підхід робить із владного суб'єкта адміністратора чи менеджера, який, зважаючи на інтереси, надає можливості [6, с. 180].

Завдяки постійним суспільним змінам держава стає корпорацією, цілеспрямованість котрої живе в громадянах, які наповнюють її змістом, вони – творці (й учасники – Я. Я.) загальної справи, їхні інтереси та потреби виступають рушійною силою [6, с. 173].

Місце людини може визначитися правовим та екзистенційним аспектом. О.О. Чуб правовий аспект окреслює через право громадян на участь у державних справах і похідні від нього права: право на участь у референдумі, право обиратися та бути обраним до органів державної влади, рівне право доступу до державної служби, право на звернення, право на участь у відправленні правосуддя [33, с. 11].

Екзистенційний аспект передбачає моральність, індивідуальний суверенітет і менталітет. Моральність, згідно з А.С. Сміликом, – це поєднання «свободи» та «відповідальності» (у цьому разі поняття «відповідальність» глибше за поняття «необхідність», котре досліджувалося Н.Г. Діденком). Якщо зовнішні дії керуються правом, то вну-

трішні – саме моральністю [27, с. 173]. Вагоме значення для державного службовця, вважає А.С. Смілик, мають його переконання. На основі переконань людина робить вибір, який є цінністю; від переконань залежить відповідальність, солідарність із законом, бажання керуватися ним [27, с. 176].

Індивідуальний суверенітет – це характеристики людини, до яких належать: вік, психологічний стан, емоційні якості, інтелект. О.Я. Зубрицька наводить більш специфічні ознаки – особливий статус особи щодо держави, наявність владних повноважень (крізь призму психологічного стану – Я. Я.). Усі ці аспекти визначаються суб'єктивним елементом, що впливає на відносини між державою та людиною [27, с. 95; 12, с. 179]. Суб'єктивно-об'єктивний елемент, на відміну від суб'єктивного, поділяється на рівні: індивідуальності та держави шляхом причинно-наслідкової взаємодії, індивідуальності та держави через взаємодію між «бажанням користуватися правом» і «можливістю його отримати», а також індивідом і правом через усвідомлення власної відповідальності [27, с. 95–97]. Йдеться про певний вид межі особи (індивідуальність, яку не можна порушити, та взаємодію з державою), межі повноважень для службовця та наслідків його дії (відповідальності за той чи інший вчинений акт).

Щодо менталітету, то О.Л. Терент'єва, з одного боку, підкреслює можливість суспільства спиратися на національний потенціал, сутність нації, її інтелект – чим представляє культурно-психологічний напрямок. З іншого боку, дослідниця передбачає політичний напрямок – вплив менталітету на прийняття державно-управлінських рішень [28, с. 8].

Взаємовідносини між людиною та державою базуються на юридичному факті, що, як зазначає Ю.В. Данилюк, є явищем реальної дійсності, що

існує у формі подій і діянь, які зумовлюють реалізацію норм галузі конституційного права [8, с. 6]. Г.М. Чувакова, окрім юридичного факту, виділяє юридично значущі умови (обидва елементи – це частина фактичного складу, який є підставою для настання правових наслідків). Під значущими умовами слід розуміти обставини, що спричиняють виникнення, зміну та припинення правовідносин (юридичного факту – *Я. Я.*). Дії, які мають правові наслідки, можуть бути зумовлені суб'єктивно й об'єктивно. Перший випадок пов'язаний зі свідомістю та волею особи, другий – незалежний від них (погодні умови, час доби – *Я. Я.*) [34, с. 10]. Ю.В. Данилюк звертає увагу на конкретність і дійсність суб'єктів, що реалізують конституційні права та юридичні обов'язки [8, с. 16]. Конкретність і дійсність – це вказівка на особистість (фізичну особу), а не на абстрактність суб'єкта.

В.В. Ладиченко у системі взаємовідносин виділяє два види суверенітетів – «суверенітет особи» (свободу, самостійність, залежність від самої себе та ін.) і «суверенітет держави» (монопольне право вирішувати питання всередині країни та за її межами) [13, с. 7]. Цю дихотомію можна проілюструвати такими прикладами: 1) відповідальність депутата за лояльності до керівництва применшує його особисті якості у відносинах, тобто його суверенітет; 2) наявність незалежності у судді є обов'язковою, оскільки робить із нього об'єктивного арбітра, рішення котрого базуються на праві [13, с. 22–23]. Ці два приклади переконливо відображають можливі грані взаємовідносин особи і держави. З іншого боку, існує проблема узгодження інтересів. Якщо вище джерелом впливу є держава, то в цьому разі підпорядкована людина, показуючи «видиму» модель поведінки, фактично діє згідно з правилами іншої поведінки [22, с. 13]. У свою чергу, це створює

передумову для конфлікту на державному рівні.

Подібний різновид конфліктності, що досліджувався О.А. Тертишною, складається з потреб (розбіжностей у нормативному забезпеченні, в організації взаємодії), інтересів (впливу на прийняття рішення, суперечності між правами й обов'язками) та цінностей (амбівалентності понять «надання послуг», «суспільний статус» і «престиж») [28, с. 11]. Подібне дослідження було здійснено також А.А. Єзеровим, однак замість ціннісного елементу ним використано цільовий елемент, що переводить ідею конфліктності у правове поле і менше зумовлюється езотерично-антропоцентричною складовою частиною [11, с. 28–34].

На протигагу конфліктності М.М. Новіковою було досліджено використання юридичного компромісу як способу взаємодії суб'єктів механізму правового регулювання. Юридичний компроміс – це створення умов поступовості, добровільної співпраці, правомобільності, мінімізації психологічної напруги, яке повинне втілюватися через погодження, угоди, договори, домовленості, поступки та конструктивну співпрацю [20, с. 6–7].

С.С. Чеботарьова концентрує особливу увагу на процесах гуманізації, притаманних правовому регулюванню в Україні. Вони ефективні за умови розвитку творчих здібностей і громадських якостей осіб. Гуманізація створює середовище, цінності якого відображені через взаємоповагу, взаємодопомогу, стимулювання людей до самовдосконалення [30, с. 115]. За такої кон'юнктури відносин бюрократична система централізованої ієрархії має шанс перейти на новий рівень, котрий визначається децентралізованим менеджментом [28, с. 12]. Це означає нові підходи до управління та державних взаємовідносин у цілому, що враховують і функціонують на основі людського чинника.

О.Л. Терент'єва номінує подібне явище «належним врядуванням», де великі групи людей приймають управлінські рішення, а громадянське суспільство контролює управління державою [28, с. 12].

О. Костенко зазначав: «Законодавство – це ніщо інше, як інструмент у руках людей, які його застосовують. Закон діє лише тоді, коли його застосовують люди. А як вони застосовують його, залежить від стану їх волі та свідомості» [цит. за 26, с. 179].

На наш погляд, це твердження – квінтесенція пояснення та змісту людського чинника в державному механізмі. Л.А. Пашко для оцінки людських якостей на державній службі виділяє розумову, емоційно-вольову, моральну, культурну, правову, політичну, соціальну, біологічну складові частини людини [22, с. 12]. О.В. Парута акцентує увагу на процесі усвідомлення особою (службовцем – Я. Я.) своєї належності до соціально-правової реальності, чим визначається природа правової ідентичності. Процес – це здобуті кожним індивідом цінності, переконання, знання як елементи колективного життя. Правова ідентичність відображає стан засвоєння правового статусу й усвідомлення своєї ролі у правовій системі [21, с. 83].

Вищенаведене явище правової ідентичності, за М.І. Салей, підпадає під два види впливу: зовнішній, виражений інститутами (сім'єю, школою, ЗМІ), та внутрішній – процеси, методи, способи викристалізації власної системи цінностей та орієнтацій на основі життєвого досвіду [25, с. 11]. У такий спосіб у людини зароджуються основи правових установок, тобто схильностей певним чином сприймати й оцінювати інформаційні процеси, явища і діяти відповідно до цієї оцінки (діяти на основі цієї оцінки означає робити згідно з власною життєвою позицією – Я. Я.) [5, с. 10]. Це має значення для службовця, оскільки він веде дискусії

на різні економічні, правові, моральні й етичні теми – його поведінка повинна відповідати вимогам і стандартам, а для цього потрібні переконання [16, с. 18].

Структура людського чинника може також бути доповнена правовою культурою, в якій П.В. Макушев виокремив такі теоретичні моделі: 1) знання і розуміння законодавства; 2) творчий рівень використання правового інструментарію; 3) розуміння значущості та цінності прав людини; 4) рівень правового мислення; 5) правова активність, необхідність дотримуватися правової поведінки [15, с. 19].

Невід'ємною частиною людського чинника державного службовця є його професіоналізм, який І.І. Нинюк вважає якісно-ціннісним компонентом, що поєднує знання, уміння, навички, практичний досвід, індивідуальні особливості людини, котра, надаючи державні послуги населенню, формує базисне підґрунтя соціальних перетворень [18, с. 8]. Однією з ключових частин державно-управлінської діяльності Д.В. Вітер позиціонує стиль мислення, яким визначаються світоглядні, ментальні, ціннісні, нормативні установки. Стиль мислення, як і професіоналізм, має вплив на соціальну позицію суб'єкта, активність і пасивність щодо соціальної дії, ефективність і результативність державного управління [4, с. 5, 14]. А.М. Матіос у рамках дослідження стилю мислення та професіоналізму службовця акцентує на необхідності ставити державні інтереси вище за індивідуальні, використовувати функціональні обов'язки найбільш ефективно, належно ставлячись до проблем громадян [16, с. 13].

З іншого боку, людському чиннику властиві негативні прояви. Науковці зосереджують увагу на ерозії моральних принципів і переконань, меркантилізації взаємин між службовцями, відновленні гірших стереотипів традиційного чиновництва [19, с. 15]. Крізь

призму колективного складника вказується на недостатній рівень професіоналізму, несамостійність, наявність різних неузгоджених і колективних цінностей, на низький рівень здатності до подолання труднощів та ін. [23, с. 17]. Такі проблеми призводять до конфліктів, серед яких – «мотиваційні», «рольові», «конфлікти соціальних груп», «емоційні» [29, с. 10].

Способи вирішення цих недоліків здебільшого пролягають через освітні процеси, серед яких Н.М. Грінівецька зазначає підготовку кадрів на основі уніфікованих підходів, співпраці управлінських рівнів, розробки різних програм навчання (та їх запровадження – Я. Я.) і, що найважливіше, посилену увагу до питань людинознавства, політології, психології та педагогіки [7, с. 12].

Людський чинник схематично варто розглядати через такі складники: знання, уміння, навички, морально-психологічний і фізіологічний компоненти. Статус людини в державному механізмі поряд із взаємовідносинами та людським чинником, що описані вище, є одним із елементів зумовлення антропоцентризму в публічній владі, котрий тематизується в дослідженнях сучасних науковців. Н.В. Янюк вважає посадову особу об'єктивним суб'єктом будь-якої організаційної структури, що наділена владними повноваженнями, організаційно-розпорядчими функціями та відповідальністю [36, с. 8]. Людина не могла б повноцінно себе реалізовувати у жодній сфері життя без свободи – інакше це перетворило б її на раба чи залежну істоту [32, с. 52]. Однак, зважаючи на вже згадані твердження Н.Г. Діденка й А.С. Смілика, «статус» потребує відмови від частини «свободи» та заміни її на «необхідність», підкріплену «відповідальністю». Відмова від «свободи» – це відмова від певних економічних і політичних прав, що притаманні простому громадянину, вона також здійснена внаслідок особис-

того вибору. О.В. Парута ототожнює особу з окремим індивідом чи соціальною групою, від якої залежить соціальна позиція, норма, модель поведінки [21, с. 83]. Таке ототожнення повинно бути наповнене елементом самосвідомості (особливо якщо соціальна група – це публічна влада), що є ґрунтом для належного вибору, який, у свою чергу, міцно фундаментує статус державного службовця, дозволяючи йому, з одного боку, повноцінно відмовитися від частини «свободи», а з іншого – належно виконувати свої обов'язки. Це має особливе значення у рамках механізму дії конституції, описаного М.І. Салеем, який складається з ціннісно-нормативної бази, інтелектуально-вольової основи та поведінково-динамічного компонента [25, с. 11]. Як бачимо, останні два пункти наповнені цілком суб'єктивним характером, а отже, залежать від свідомого вибору особи (працівника). На наш погляд, належна свідомість працівника робить його відповідальність переконанням.

Статус людини в державному механізмі, крім наповнення свободи та необхідності (зміст), також втілюється (форма) у гарантіях, обов'язках (на основі повноважень) і правах, супровідних для повноважень будь-якого державного працівника.

Гарантії Н.В. Янюк поділяє на гарантії громадянина, службовця та спеціального суб'єкта управлінської діяльності. Окрім них, науковець окреслює гарантії забезпечення повноважень, організаційно-правові, матеріальні, соціально побутові, пенсійні, державного та судового захисту [36, с. 10]. Вони виконують заохочуючу (оскільки відмова від «свободи» потребує компенсації) та забезпечуючу (зумовлену умовами роботи) функції.

Обов'язки (в рамках цього дослідження їх слід розуміти як процедури) – це спосіб рівномірного розподілу свободи між різними суб'єктами

[32, с. 137]. Конституційно-правові процедури внутрішньо включають у себе юридичні дії, відносини та дійсність, у рамках якої протікають. Зовнішньо вони наповнені законодавчою підставою, термінами дії, видами норм і територіальними межами. О.П. Євсєєв також вкладав у них значення: зменшують ризик відхилень суб'єктів від нормативно-закріпленої мети; зменшують ступінь суб'єктивізму, зменшують елемент розсуду органів державної влади; дозволяють корегувати помилкові рішення [10, с. 67–68]. Якби держава функціонувала на одних обов'язках, то стала б механізмом, у якому людина була б «гвинтиком», але, окрім обов'язків, існують права та дискреційні повноваження.

Наявність можливості пов'язана з багатогранністю шляхів, які людина може обрати. Якщо обов'язки – це рамки для здійснення повноважень, то право – це форми і методи, як зазначає Н.О. Рибалка, для ситуацій, які не пов'язані із систематичними закономірностями (зумовлені змінами чи розвитком) [24, с. 13]. Застосування права повинно здійснюватися через аналіз, дослідження й оцінку управлінської діяльності [17, с. 15]. Це потребує творчої функції службовця, за допомогою якої можуть ефективно долатися правові прогалини, створюватися акти та формуватися індивідуальні правила поведінки [31, с. 14]. Ці аспекти складно розв'язувати без «людського чинника», а він потребує міри можливої поведінки.

Одним із різновидів міри можливої поведінки є дискреційні повноваження, які передбачають вчинення дій, прийняття рішень державними органами на власний розсуд [3, с. 8]. Дискреційну норму права застосовують, як вказує О.М. Ботнарєнко, за умов недостатньо визначених правових понять, коли нормативний припис містить лише частину гіпотези чи диспозиції і не дозволяє

зробити однозначні висновки [3, с. 17]. Дискреція визначає вид і зміст прийняття рішень, відбувається диференціація на «сильну» (коли керуються тільки конституційними принципами) та «слабку» (коли керуються конкретною нормою або нормами). Нею також визначається вибір одного з рішень, передбачених законодавством. Також враховується принцип пропорційності між засобами та метою [10, с. 71–72]. Ю.Г. Барабаш структурує дискрецію на вольовий (свобода у прийнятті рішення) й інтелектуальний елементи (рішення на основі аналізу, дослідження й оцінки ситуації). Стрижнем дискреції виступає довіра, відповідальність і традиції [1, с. 17].

Через дискреційність здійснюється вплив свідомого «людського чинника» на державотворчі процеси та процеси в державному механізмі. Правова дійсність у такий спосіб зазнає перетворень відповідно до правових цінностей. Правосвідомість забезпечує ефективність механізму правового регулювання, його розвиток, оцінку його елементів відповідно до уявлень про справедливість [31, с. 5].

Висновки. Огляд досягнень юридичної науки щодо доктринальних підходів, пов'язаних із антропоцентризмом у державній владі, дозволяє розділити їх умовно на декілька тематик.

По-перше, поняття держави та права в контексті антропоцентризму виступають людськими феноменами; перше поняття вказує на ключове місце людини, взаємодію з іншими людьми та діяльність кожного громадянина, спрямовану на узгодження волі, задоволення потреб та інтересів (спілкування, встановлення правових зв'язків, пізнавально-практичну діяльність). Друге поняття, ґрунтуючись на рівності, гідності, справедливості, демократичному характері, є внутрішнім наповненням держави, здійснюється суб'єктом права (фізичною особою) з урахуван-

ням сумісності волі одного з волею багатьох, що власне є справедливістю. Завдяки постійним суспільним змінам держава стає корпорацією, цілеспрямованість котрої живе в громадянах, котрі наповнюють її змістом.

По-друге, місце людини у державному механізмі може визначитися через правовий та екзистенційний аспекти. Правовий включає право громадян на участь у державних справах і похідні від нього права (на участь у виборах, на звернення, правосуддя та ін.). Екзистенційний передбачає: 1) моральність – співвідношення «свободи» і «необхідності», «свободи» та «відповідальності», баланс людського чинника та публічних інтересів, які разом із переконаннями є езотерикою людини та державного службовця; 2) індивідуальний суверенітет (вік людини, психологічний стан, емоційні якості, інтелект, а також відносини людини з державою, відповідальність, доступність прав); 3) менталітет – це можливість суспільства спиратися на національний потенціал, сутність нації, її інтелект, елемент впливу менталітету на політичні рішення.

По-третє, взаємовідносини між людиною та державою структурно складаються з юридичного факту, юридично значущих умов і суб'єктивної складової частини, тобто дій, подій, пов'язаних із конкретними учасниками, котрі реалізують правові норми. У процесі інтеракції «суверенітету особи» та «суверенітету держави» часто виникає конфліктність, зумовлена потребами, інтересами, цінностями або цільовим елементом. Формами її виразу є надмірний вплив держави на людське життя чи неузгодженість «видимої» і фактичної поведінки людини (службовця), що призводить до розбіжностей. На противагу конфліктності використовують юридичний компроміс як спосіб взаємодії суб'єктів механізму правового регулювання. Тенденціями управлінської діяльності є перехід від централі-

зованої ієрархії до децентралізованого гуманістичного менеджменту, в якому організаційна орієнтація спрямована на людський чинник.

По-четверте, людський чинник у державному механізмі – це прояв правової ідентичності, усвідомлення особою своєї ролі у правовій системі. Самосвідомість і переконання є об'єктом як зовнішніх факторів (сім'ї, школи, ЗМІ), так і внутрішніх (самоаналізу, самокритики). Через них у людини зароджуються основи правових установок, правової культури (знання, розуміння, творчий елемент, правове мислення), професіоналізму державного службовця (знання, уміння, навички, досвід), його стиль мислення. Негативними проявами людського чинника виступає ерозія моральних принципів і переконань, меркантилізація взаємин, а також складність в адаптації на державній службі. Способи вирішення цих недоліків пролягають через освітні процеси. Людський чинник схематично варто описувати знаннями, уміннями, навичками, морально-психологічним і фізіологічним компонентами.

По-п'яте, статус людини в державному механізмі – це частина громадянської й індивідуальної свободи, що перейшла у «необхідність», підкріплену «відповідальністю»; перехід здійснено як результат особистого свідомого вибору. Статус втілюється у гарантіях, обов'язках і правах. Перші поділяються на гарантії громадянина, службовця, спеціального суб'єкта управлінської діяльності. Також вони виконують заохочуючу та забезпечуючу функції. Другі – це спосіб рівномірного розподілу свободи між різними суб'єктами, який унеможлиблює прояв людського чинника (зменшує ступінь суб'єктивізму). Треті – це застосування певних форм і методів, що є вольовим рішенням, враховують інтереси суспільства, є конкретними та доцільними відповідно до ситуації. Їх застосу-

вання – це (може бути) результат творчості, дослідження, аналізу й оцінки.

По-шосте, дискреційність як форма міри можливої поведінки – це спосіб впливу «людського чинника» на державотворчі процеси та процеси державного механізму. Оскільки реалізація дискреційної норми – прийняте рішення

на власний розсуд суб'єктом влади, то і перетворення правової дійсності відбувається у межах цінностей, якими наділений власне сам суб'єкт владних повноважень (що відображено у його людському чиннику). Таким чином, держаний механізм стає результатом творчості людини та її потенціалу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ:

1. Барабаш Ю.Г. Державно-правові конфлікти на сучасному етапі державотворення: автореф. дис. ... док. юрид. наук: 12.00.02. Харків, 2009. 35 с.
2. Бігун В.С. Людина в праві: аксіологічний підхід: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.12. Київ, 2004. 20 с.
3. Ботнаренко О.М. Дискреція в юридичній діяльності: юридико-психологічні особливості: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 19.00.06. Київ, 2010. 20 с.
4. Вітер Д.В. Формування стилю мислення суб'єкта управлінської діяльності: теоретико-методологічні аспекти: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 25.00.01. Дніпропетровськ, 2007. 21 с.
5. Гензенко О.О. Формування правової культури особи в умовах розвитку правової держави України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2003. 16 с.
6. Горбенко Л.А. Суб'єкт права як категорія правознавства: дис. ... юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2017. 208 с.
7. Грінівецька Н.М. Проблема формування сучасного типу державного службовця в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 25.00.01. Київ, 1999. 18 с.
8. Данилюк Ю.В. Теоретичні засади конституційних правовідносин в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Київ, 2009. 21 с.
9. Діденко Н.Г. Взаємодія управління, влади і держави як предмет філософського аналізу: автореф. дис. ... канд. філос. наук: 09.00.03. Донецьк, 2002. 21 с.
10. Євсєєв О.П. процедури в конституційному праві України: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Харків, 2008. 113 с.
11. Єзеров А.А. Конституційний конфлікт як феномен та процес в Україні. Одеса: Юридична література, 2008. 240 с.
12. Зубрицька О.Я. Особа як індивідуальний суб'єкт адміністративного права: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2015. 214 с.
13. Ладиченко В.В. Гуманістичні основи організації державної влади: автореф. дис. ... док. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2008. 41 с.
14. Лобода Ю.П. Цінність держави як її соціально сутність (теоретико-методологічні аспекти дослідження): автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Одеса, 2001. 16 с.
15. Макушев П.В. Професійна правосвідомість і правова культура дільничного інспектора міліції: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Київ, 2004. 22 с.
16. Матіос А.В. Адміністративна відповідальність посадових осіб у сфері державного управління: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2006. 21 с.
17. Мельничук М.В. Адміністративно-правові засади управлінської діяльності керівників органів виконавчої влади: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2009. 22 с.
18. Нинюк І.І. Професіоналізм державних службовців: сутність, стан та особливості формування: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 25.00.03. Київ, 2005. 17 с.
19. Нинюк М.А. Моральна культура державного службовця: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 25.00.01. Київ, 2000. 21 с.
20. Новікова М.М. Юридичний компроміс як фактор оптимізації механізму правового регулювання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2007. 17 с.
21. Парута О.В. Правова ідентичність особи: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2016. 246 с.

22. Пашко Л.А. Людські ресурси у сфері управління: теоретико-методологічні засади оцінювання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 25.00.03. Київ, 2007. 27 с.
23. Рашитова Н.К. Адаптація до професійної діяльності на державній службі: соціально-психологічний аспект: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 25.00.03. Дніпропетровськ, 2007. 25 с.
24. Рибалка Н.О. Адміністративно-правові аспекти діяльності Президента України: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2009. 22 с.
25. Салей М.І. Конституційна аксіологія в сучасній Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Одеса, 2017. 24 с.
26. Салей М.І. Конституційна аксіологія в сучасній Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Одеса, 2017. 243 с.
27. Смілик А.С. Свобода і відповідальність як філософсько-правові засади формування законотворчості особи: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Львів, 2016. 195 с.
28. Терент'єва О.Л. Менталітет як чинник розвитку державотворення в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 25.00.01. Харків, 2010. 18 с.
29. Тертишна О.А. Використання конструктивного ресурсу конфлікту в системі державної служби в Україні: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 25.00.03. Дніпропетровськ, 2010. 23 с.
30. Чеботарьов С.С. Гуманізація правового регулювання в Україні: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Запоріжжя, 2016. 199 с.
31. Черкас М.Є. Функції правосвідомості в механізмі правового регулювання: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Харків, 2010. 21 с.
32. Члевик О.В. Свобода як категорія конституційного права: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Харків, 2016. 226 с.
33. Чуб О.О. Конституційне право громадян України на участь в управлінні державними справами: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.02. Харків, 2004. 23 с.
34. Чувакова Г.М. Дефектність фактичних складів: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.01. Одеса, 2004. 19 с.
35. Шейна А.М. Філософсько-правові засади принципу демократизму в праві: дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.12. Львів, 2016. 217 с.
36. Янюк Н.В. Адміністративно-правовий статус посадової особи: автореф. дис. ... канд. юрид. наук: 12.00.07. Київ, 2003. 25 с.

Статья посвящена анализу взглядов современных ученых на определение места (состояния) и статуса человека в государственном механизме. Основное внимание уделено тематическому обобщению подходов. Систематизацией подходов выделено основания антропоцентризма в государственном механизме, определено понятие государственного механизма и его правовую составляющую, установлено место человека, его статуса, человеческого фактора, дискреционных полномочий и их влияния на функционирование государственного механизма.

Ключевые слова: человек, государственный механизм, взаимоотношения, человеческий фактор, статус государственного служащего, дискреционные полномочия.

The article is devoted to the analysis of the views of modern scholars on the determination of the place (condition) and the status of a person in the state mechanism. The main attention is focused on a thematic generalization of common approaches. The systematization of approaches highlighted the basis of anthropocentrism in the state mechanism, defined the concept of the state mechanism and its legal component, established the place of human person, his status, human factor, discretion and their impact on the functioning of the state mechanism.

Key words: person, state mechanism, relations, human factor, status of civil servant, discretionary powers.